

Siriza in oktober: periferija in nadmacionalno povezovanje levice

Abstract

Syriza and October: The Periphery and Supranational Leftist Integration

Like the October Revolution, the rise of Syriza to power in Greece was an important event for the generation that helped shape the politics of contemporary socialists and Marxists. Leftist movements and parties closely observed the struggle of Greek people and Syriza. The rise of Syriza felt like an upgrade to all sorts of uprisings that followed the crisis of 2007. The underlying argument of the following article is that the only chance to achieve radical change for a left-wing government in the eurozone periphery is to exit the monetary union. We will depict Syriza's attitude towards European integration and try to show that its failure was not caused only by opportunistic politicians and tyrannical European institutions but also by a fallacious theoretical basis. We will explore the idea of left europeanism in Syriza and try to link it to political consequences relating also to leftist international integration.

Keywords: Greece, Syriza, eurozone, left europeanism, international left.

Jaša Veselinovič holds a B.A. in International Relations from the Faculty of Social Sciences, University of Ljubljana. He is pursuing his Masters Degree at Vrije University, Amsterdam. (jasa.veselinovic@gmail.com)

Žan Zupan is a student at the Faculty of Law, University of Ljubljana, and a journalist at Radio Student. (zan.zupan@gmail.com)

Povzetek

Tako kot je bila oktobrska revolucija prelomen dogodek, je tudi vzpon Sirize na oblast v Grčiji ključno definiral politiko današnjih marksistov in socialistov. Leva gibanja in stranke po Evropi so spremljali boje Grkov in Sirize, v njih projicirali svoje želje in se od njih učili. Vzpon Sirize se je zdel nadgradnja vseh mogočih oblik upora, ki so izbruhnile po krizi leta 2007. Izhodiščna teza prispevka je, da je za leve vlade perifernih držav evroobmočja edina možnost za doseganje radikalnih sprememb izhod iz monetarne unije. V pričujočem prispevku bova spremljala Sirizin odnos do evropskih integracij in poskušala pokazati, da za neuspeh protivarčevalne politike ni kriv le oportunistem vodilnih politikov ali tiranskost evropskih institucij, temveč tudi napačna teoretska izhodišča. Raziskala bova idejo levega evropeizma v Sirizi in jo povezala s političnimi posledicami tudi na ravni povezovanja levih sil v Evropi.

Ključne besede: Grčija, Siriza, evroobmočje, levi evropeizem, mednarodna leвица

Jaša Veselinovič je diplomant Mednarodnih odnosov na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani in podiplomski študent na Vrije Universiteit v Amsterdamu. (jasa.veselinovic@gmail.com)

Žan Zupan je študent Pravne fakultete Univerze v Ljubljani in novinar aktualnopolitične redakcije Radia Student. (zan.zupan@gmail.com)

Uvod

Oktobrska in pred tem februarska revolucija v carski Rusiji leta 1917 sta bili za ves svet, še posebej pa za Evropo znak, da »je mogoče«. Kmalu po dogodkih v Rusiji so navdahnjena revolucionarna gibanja poskusila doseči kvalitativni preskok tudi tam, kjer o dogajanju v Rusiji ni bilo veliko znanega. Sovjete so ustanovili tobačni delavci na Kubi, v Pekingu, v argentinski Cordobi je izbruhnilo revolucionarno študentsko gibanje, mehiški revolucionarji pa so v svojo ikonografijo dodali tudi Lenina (Hobsbawm, 1995: 65). Še bolj dramatično je bilo v Evropi, kjer je socialistično agitacijo podžigala vsesplošna beda, ki jo je prinesla prva svetovna vojna. Ob njenem koncu se je zdelo, da staro propada in se rojeva novo. Vladarji vseh štirih poraženk, Nemčije, Avstro-Ogrske, Turčije in Bolgarije, so izgubili svoje prestole. Družbeni nemiri in množične stavke so pretresali tudi zmagovalne države, še posebej Italijo in Irsko. Vendar pa se ni končalo le pri množičnih protivojnih demonstracijah in stavkah. Ustanovljena je bila Madžarska sovjetska republika, vzniknile so številne sovjetske republike na ozemlju Nemčije, republiko pa so razglasili tudi demobilizirani bolgarski vojaki in kmetje, ki jim je pohod na Sofijo na koncu preprečila nemška vojska. Odmev oktobrske revolucije je bil tudi med običajnimi ljudmi zelo velik. Nekaj dni v juniju 1919 je tako tudi na ozemlju današnje Slovenije obstajala sovjetska Murska republika. Habsburški cenzorji, ki so pregledovali pisma delavskih in kmečkih žensk svojim partnerjem in sinovom na fronti, so opazili, da je bil ruska revolucija prvi politični dogodek, ki se je pojavil v njihovih pismih. Želje po miru in socialni pravičnosti so se po uspehu boljševikov zlele v eno in cenzorji poročajo, da je tretjina avtorjev pisem v polletju po oktobru pričakovala, da mir lahko zagotovi Rusija, tretjina se je za mir zanašala na revolucijo, petina pa na kombinacijo obojega (ibid.: 59). Privlačnost revolucionarne retorike in idej je bila tako močna in je imela med delavci, kmeti in vojaki takratne Evrope tolikšno podporo, da so si jo prisvojili tudi različni pustolovci brez jasnega načrta in želje po diktaturi proletariata.

Bolj kot dejanska navodila ali načrt za posnemanje je oktobrska revolucija socialističnim gibanjem po svetu pomenila zgled in dajala upanje ter jih hkrati zavezovala k revolucionarnemu prevratu v lastnih državah. Takratna doktrina (vsaj v strankah, ki so sestavljale zimmerwaldsko levico in pozneje tretjo internacionalo) je bil namreč dosleden internacionalizem, ki ni temeljil le na solidarnosti z bojem tovarišev, temveč na zavedanju, da je za konec kapitalizma potrebna svetovna revolucija. Tako je bilo tudi stališče vodje boljševikov Vladimirja Iljiča Lenina, ki je v zadnjem članku švicarskim socialistom pred povratkom v Rusijo marca 1917 zapisal, da ruski proletariat socialistične revolucije ne more sam privedi do zmogovitega konca. Lahko pa revolucija v Rusiji ustvari okoliščine, ki bodo omogočile »najbolj zaupanja vrednim in zanesljivim sodelavcem, evropskemu in ameriškemu proletariatu, da se pridružijo odločilni bitki« (Lenin, 1917).

Čeprav so konkretne zgodovinske okoliščine karseda drugačne, pa je mogoče

potegniti vzporednice med oktobrsko revolucijo in vzponom ter zmago koalicije grške »skrajne« levice, Sirize – ne zaradi vsebine in oblike političnih in socialnih bojev, temveč zaradi vloge, ki jo igra pri razvoju imaginarija levih gibanj v Evropi. Tako kot je bila oktobrska revolucija prelomen dogodek, je tudi vzpon Sirize na oblast v Grčiji ključno definiral politiko današnjih marksistov in socialistov. Leve politične stranke in del levičarskih gibanj po Evropi so spremljali boje Grkov in Sirize, v njih projicirali svoje želje in se iz njih učili. Vzpon Sirize se je zdel nadgradnja vseh mogočih oblik upora, ki so izbruhnile po krizi leta 2007. Vzdušje je novinar in publicist Paul Mason (2011) povzel z vprašanjem, ki ga je postavil za naslov svoje knjige: *Why it's kicking off everywhere?* Sama stranka oziroma koalicija strank naj bi tako utelešala vse, kar predpisuje ideja »socializma za 21. stoletje«: parlamentarna stranka, ki je hkrati podprta z množičnim gibanjem, v katerem so združeni sindikati, okoljevarstvene, študentske in druge organizacije. Za podoben politični uspeh so si prizadevale (in strašile liberalni red) leve stranke po vsej Evropi: Podemos v Španiji, Iniciativa za demokratični socializem in Združena levica v Sloveniji, die Linke v Nemčiji, Front de Gauche v Franciji, Bloco de Esquerda na Portugalskem in druge.

Ko je Siriza januarja 2015 res zmagala na grških parlamentarnih volitvah, je med voditelji teh strank in številnimi podporniki ter aktivisti vladal občutek, da se zares začneja nekaj pomembno novega. V tednih pred volitvami so predstavniki evropske levice romali v Grčijo, na noč volilne zmage pa se je z bodočim premierom Aleksisom Ciprasom na odru pojavil vodja Podemosa Pablo Iglesias, ki je razglasil, da prihaja upanje, strah pa odhaja. Zmaga Sirize je po njegovih besedah naznanjala še več zmag tistih strank v Evropi, ki kličejo po spremembi ekonomskega in družbenega reda (Queally, 2015).

Zmaga Sirize je nedvomno prvi resni poskus leve parlamentarne politike v eni od članic Evropske unije oziroma, kot bomo videli, še pomembneje, v evrskem območju. Danes lahko rečemo, da je ta poskus nesrečno propadel, oziroma, glede na to, da se Siriza še drži na oblasti, propadel vsaj s stališča prebivalcev Grčije. Siriza je namreč nadaljevala in nadaljuje s protidelavskim varčevanjem, ki ga v zameno za »pomoč« (nova posojila) narekujejo posojilodajalci in njihovi zastopniki: Evropska centralna banka, Mednarodni denarni sklad in evrska skupina. V letu 2015 je bila tako več kot petina Grkov in Grkinj močno materialno prikrajšanih – odstotek se je od izbruha krize 2008 podvojil (Tagaris, 2017). Tudi v tem primeru je imela pomembno vlogo (ne)moč evropskih levih gibanj, saj je bila Siriza pri (sicer boječem) spopadu z Evropsko unijo precej osamljena. Tako lahko vnovič postavimo analogijo z oktobrsko revolucijo. Rosa Luxemburg, ki jo je goreče, a kritično podpirala, je zapisala (1918: 54), da je vse, kar se zgodi v Rusiji, posledica neuspehov nemškega proletariata in nemškega imperializma, ki je okupiral del Rusije: »Nečloveško bi bilo zato od Lenina in njegovih tovarišev pričakovati ... najžlahtnejšo demokracijo, najbolj vzorno diktaturo proletariata in cvetoče socialistično gospodarstvo.«

Vprašanje soodgovornosti evropske levice pri propadu Sirize in nezadostne mednarodne solidarnosti je zelo aktualno, a precej manj reflektirano. Najmanj, kar lahko rečemo, je, da projekta, ki si ga je zadala Siriza, ob zavedanju močne integriranosti v mednarodne politične in finančne institucije, ni mogoče izvesti brez močne mednarodne podpore.

Kratko o strukturnih problemih evroobmočja

V nadaljevanju bova poskusila prikazati enega od razlogov, zakaj Sirizi ni uspelo narediti radikalnega preloma z ekonomskimi in socialnimi politikami preteklih nomenklatur v Grčiji. Z analizo ekonomista Kostasa Lapavitsasa (2015; 2017) bova pokazala, da bi bil edini dosleden način izpolnitve Sirizinih obljub o koncu politike varčevanja in prestrukturiranju državnega dolga odhod iz Evropske monetarne unije (v nadaljevanju EMU). V prispevku bova tako orisala idejo evroskepticizma, kot je bila prisotna v Sirizi. Najprej pa kratko o nekaterih temeljnih problemih evroobmočja.

Nekaj let po ruski revoluciji je italijanski marksist Antonio Gramsci poudaril, da velja biti pri razlikovanju med uspešno revolucijo na vzhodu (oktobrska revolucija) in neuspešnimi na zahodu (Nemčija, Velika Britanija, sever Italije) pozoren na odločilno drugačen tip države (Thomas, 2009: 41–85). Kontekst države, znotraj katere in deloma proti kateri je želela delovati grška Siriza, je neločljivo povezan z evropskimi in evroatlantskimi integracijami. Grčija je leta 1981 vstopila v takrat še Evropsko gospodarsko skupnost (EGS), ki je s svojimi institucijami in zakonodajo dodobra preoblikovala grško državo.

Evropske in širše evroatlantske integracije je mogoče razumeti kot politični projekt vladajočega razreda. Razlagamo jih lahko kot poskus preobrazbe razmerja sil, predružačenje področja razrednega boja, kjer bi s transnacionalizacijo kapital ušel konkretnim pritiskom podrejenega razreda v nacionalnih državah. Podoba in oblika vsakokratne manifestacije teh integracij je odvisna od rezultata boja različnih frakcij kapitala – gre za kapital v cirkulaciji in kapital v produkciji (van der Pijl, 2014).

Trenutna manifestacija evropskih integracij, tj. Evropska unija po Maastrichtski pogodbi, je posledica gospodarskega preboja Nemčije. Do konca osemdesetih let gre dinamike v najprej Evropski skupnosti za premog in jeklo, pozneje pa Evropski gospodarski skupnosti razumeti v luči francoskega poskusa omejevanja nemške konkurenčnosti, posledice nizkih mezd in infrastrukturne obnove takoj po koncu druge svetovne vojne. Z rastočo močjo Nemčije, najprej znotraj Evropske okrogle mize industrialcev ERT (povečevanje lastniškega vpliva Deutsche Bank), ki jo v začetku osemdesetih let ustanovi evropski komisar za industrijo Étienne Davignon, se začne spreminjati tudi vloga Nemčije v evropskih institucijah. ERT ima namreč skorajda neposreden dostop do Evropske komisije. Nepopolna politična struktura, v kateri je pristojnost deljena med Evropsko komisijo, Evropski parlament in

Evropsko sodišče (ki je močan nosilec evropske integracije) na eni strani in države članice na drugi, je vlogo tako demografsko kot gospodarsko močne Nemčije izrazito povečala (van der Pijl, Holman in Raviv, 2011).

Konec devetdesetih let (kar sovpada tudi s formalnim nastankom EMU) je Nemčija uvedla nov način boja proti brezposelnosti. Vlada je s pritiskom na sindikate zamejila rast plač. Sindikati so namreč po propadu poskusa zaježitve brezposelnosti s krajšanjem delavnika leta 1999 pristali na novo formulo izračuna plač. Prej so se plače usklajevale z rastjo produktivnosti, po novi formuli pa naj bi se rast produktivnosti kazala zgolj v novih delovnih mestih. Delavci v Nemčiji so imeli tako glede na svojo produktivnost in gospodarsko rast najnižje povečevanje mezd v monetarni uniji (Lapavitsas, 2015).

Močna podreditev domačega delavskega razreda, tudi v znamenju dominantne ideologije neoliberalizma (omejitev kolektivnih pogajanj na raven podjetja ter pojmovanje pogodbe o zaposlitvi kot pogodbe civilnega prava), je Nemčiji prinesla veliko konkurenčno prednost in s tem tudi visok trgovinski presežek – evropska periferija zaradi nižje produktivnosti in drugačnega razmerja sil v razrednem boju, tj. bolj organiziranih sindikatov, ter globalizacije gospodarstva mezd ni zmogla znižati do »potrebne« konkurenčnosti. Monetarna unija in odločilna moč Evropske centralne banke sta onemogočali monetarne in fiskalne prilagoditve nemški moči, kar je države sililo v zadolževanje – upniki pa so nato države silili v zategovanje pasu (Lapavitsas, 2017). Inflacijska kapica evrskega mehanizma ter nezmožnost depreciacije valute posameznih nacionalnih držav skupaj z odsotnostjo mehanizma redistribucije presežka namreč državam periferije ni dala druge možnosti kot zadolževanje (van der Pijl, 2015).

Ekonomsko gledano sta za progresivno levičarsko vlado obstajali dve prednostni nalogi. Prva je bilo prestrukturiranje ali odprava zunanjega dolga, druga pa odprava varčevalnih ukrepov. Brez prestrukturiranja dolga namreč niso mogoče dolgoročne reforme (niti odprava varčevalnih ukrepov). V primeru enostranskega delovanja katerekoli progresivne levičarske vlade evropske periferije sta centrom EMU na voljo predvsem dve metodi prisile. Prva je omejitev likvidnosti, ki jo nacionalnim bankam zagotavlja ECB, druga pa vir posojil državi, ki jih zagotavljajo različne organizacije, ki so tako ali drugače povezane z evropsko skupnostjo. Druga metoda prisile je zaradi proračunskega presežka, ki ga večina držav (tudi evropske periferije) izkazuje, izgubila svoj pomen. Zato pa je toliko bolj aktualna prva opcija, ki smo jo lahko opazovali na primeru Cipra v letu 2013 ter junija in julija 2015 v Grčiji. Upor proti prevladujoči doktrini in načinu delovanja evropskih integracij namreč resno ogroža politični projekt transnacionalnih vladajočih razredov.

V evroobmočju se pravzaprav ni mogoče dobro odzvati na omejitev likvidnosti, saj posamezna nacionalna država nima nadzora nad valuto. Mogoči so zgolj taktični odzivi, kot so nadzor kapitalskih tokov in zaprtje bank oziroma odreditev »bančnih počitnic«. Oboje smo lahko videli, kot že zapisano, leta 2013 na Cipru in leta 2015 v Grčiji.

Zaradi samega ustroja evropskih integracij se tako zdi, da periferna leva vlada v evrski skupini nima dovolj manevrskega prostora za izvajanje potrebnih strukturnih reform. Leva vlada bi tako morala, če bi želela slediti zastavljenemu programu, sprejeti ustrezne ukrepe, ki bi zagotovili neodvisnost državne centralne banke od evrosistema. To pa pomeni ponovno ustvarjanje kapacitet, ki bi zagotovile zadostno likvidnost, poleg tega pa tudi nadzor nad kapitalskimi tokovi in upravljanje s tečajem domače valute (Lapavitsas, 2015). Sledita pregled ključnih trenutkov Sirizinega obstoja na oblasti in analiza političnih in ideoloških izhodišč Sirize glede evropskih integracij, s katerima bova prikazala nekaj razlogov, zakaj do omenjenega razvoja kapacitet in monetarne suverenosti ni prišlo.

Siriza na vladi

25. januarja 2015 je Siriza zmagala na parlamentarnih volitvah. V sistemu, kjer zmagovalec poleg z glasovi sorazmernega števila sedežev dobi še 50 dodatnih, je stranka osvojila 149 poslanskih sedežev, dva manj od tako želene večine. Desna Nova demokracija je osvojila 76 poslanskih sedežev, socialistični PASOK, dolga leta ena od glavnih dveh strank, pa je dobil manj kot pet odstotkov glasov oziroma 13 poslancev. V parlament so prišli še skrajno desna nacistična Zlata zora in liberalci Reka s po 17 sedeži, Komunistična partija (KKE) s 15 sedeži in protivarčevalna konservativna stranka Neodvisni Grki (ANEL) s 13 poslanci. Prav s slednjimi je Siriza že dan po volitvah stopila v koalicijo, Aleksis Cipras pa je prisegel kot premier.

Koalicijo bi lahko oblikovali tudi s KKE, a je ta možnost odpadla zaradi sektaštva komunistov. Kot pravi Stathis Kouvelakis, eden najvidnejših članov Sirizine frakcije Leva platforma in član strankinega Centralnega komiteja, bi imelo oblikovanje take koalicije v tistih razmerah velik potencial, obenem pa bi na novo oblikovalo razmerja med strankami in organizacijami, ki so izšle iz grškega komunističnega gibanja. To bi sprožilo dinamike, ki jih KKE ne bi bila zmožna nadzorovati, zato je takim zamislim kategorično nasprotovala (Kouvelakis, 2016: 61). Poleg tega je KKE uporabila argument, ki se ga je pred tem uspešno posluževalo že levo krilo Sirize, ko je bilo pod pritiskom, naj stranka stopi v koalicijo s Pasokom: »Zakaj bi pristali na podrejeni položaj v koaliciji, ko pa vas vendar želimo zamenjati?« Kljub temu je Cipras predvolilno kampanjo za volitve 2015 odprl z napovedjo, da si bo Siriza v primeru zmage prizadevala za oblikovanje vlade s KKE in Antarsyio, še bolj levo koalicijo revolucionarnih skupin, ki pa še nikoli doslej ni presegla triodstotnega volilnega praga. Ta trditev, ki je Cipras v nadaljevanju kampanje ni ponovil, vendar tudi ne umaknil, je bila po mnenju Ovendena (2015: 41) znak volivcem, da bo zares šlo za vlado levice, za resen prelom s preteklimi polovičarskimi praksami.

Sledila je koalicija z nacionalističnimi in šovinističnimi Neodvisnimi Grki (ANEL), ki so se leta 2012 zaradi nasprotovanja Memorandumu o ekonomski in finančni

politiki¹ (ker je po mnenju stranke ogrožal nacionalno suverenost) odcepili od Nove demokracije in so za Sirizo ostali edina izbira. Levosredinski Pasok je že vnaprej povedal, da se bo za morebitno koalicijo Siriza morala odpovedati svoji protivarčevalni in proti Memorandumu usmerjeni politiki, KKE pa je možnost sodelovanja v koaliciji prav tako izključil. Temu prilagojen je bil tudi Ciprasov govor na večer volilne zmage. Poudarjal je pomen nacionalne enotnosti, govoril o vladi nacionalne odreditve, ni pa omenil zmage levice, čeprav je šlo prav za to. Pogovori z vodjo ANELA Panosom Kamenosom so potekali že pred volitvami, po oblikovanju vlade pa mu je pripadlo mesto obrambnega ministra. Ena njegovih prvih potez je bila, da je odletel na otok Imia v Egejskem morju, ki si ga lasti tudi Turčija, in tako izzival tradicionalne nasprotnike grških nacionalistov v Ankari. Svojim podpornikom je tako pokazal, da se kljub sodelovanju v levičarski vladi, ki je deklarativno izražala internacionalistična stališča, ne bo izneveril nacionalističnim volivcem (Ovenden, 2015: 124). Vse to je bilo za levo vlado seveda problematično, a predpostavljali so, da ima Siriza dovoljšno večino, da bo v koaliciji prevladala in kljub nekaterim ekscesom svojih manjših partnerjev udejanjila svoj volilni program.

Na volitvah zmagoviti niz Sirizinih predlogov je znan pod imenom Solunski program. Kot se je izkazalo pri izvedbi tega programa, koalicijski partnerji niso bili največja težava, saj je program kljub progresivnemu zvenu v sebi skrival nepremostljiva protislovja. Po eni strani je bil program očiten prelom z varčevalno politiko, saj je tudi neposredno zahteval zavrnitev Memoranduma in oblikovanje alternativnega socialnega in političnega programa. Predvideval je nacionalizacijo bank, nova pogajanja o dolgu in odpis dobršnega dela dolga ter odplačevanje, vezano na gospodarsko rast, ki bi preprečevalo zajedanje v siceršnja proračunska sredstva; ponovno uvedbo minimalne plače in delavskih standardov, ki jih je ukinil prejšnji Memorandum; konec prekomernega obdavčenja gospodinjstev z nizkimi in srednjimi dohodki, vpeljavo javnih del, priklop električne energije neplačniškim gospodinjstvom, dodatne obroke v šolah in podobno (Heilig, 2016: 13). Po drugi strani pa so nameravali vse te ukrepe, ki so implicirali proračunske stroške, izvesti v okviru uravnoteženega proračuna in brez dodatnih obdavčitev, še posebej ne kapitala. Kouvelakis (2016: 53) zato pravi, da se ob natančnem branju razkrije, da je bila ves čas smer vodstva stranke t. i. častni kompromis.

Kljub temu so bila pričakovanja grških volivcev ob februarškem začetku pogajanj s trojko zelo visoka. Za medije je bil glavni Sirizin akter zvezdniški finančni minister Janis Varufakis, a precej pomembnejša je bila podpora vladi na ulicah. 5. februarja 2015 se je po pozivu na družabnih omrežjih na ulicah Aten in drugih mest zbralo več deset tisoč ljudi, tokrat prvič v podporo vladi. Okoliščine za oster nastop Sirize proti posojilodajalcem so bile zelo ugodne, saj bi sredi februarja glede na javnomnenjske raziskave Sirizo volilo več kot 50 odstotkov volivcev, bistveno več

¹ Memorandum določa pogoje, ki jih je Grčija sprejela v zameno za finančno pomoč.

od 36 odstotkov, ki so jih osvojili na volitvah nekaj tednov prej. Zato je bil podpis dogovora s trojko 20. februarja še toliko bolj presenetljiv. S podpisom se je Siriza *de facto* odrekla svoji zahtevi po razveljavitvi Memoranduma in njegovo trajanje podaljšala za štiri mesece, do 30. junija 2015. Obljubila je, da bo poplačala vse dolgove in pristala na pogoj, da bo 7,2 milijarde evrov novih posojil – »pomoči«, ki jo za Grčijo predvideva Memorandum (oziroma posredno posojilodajalci) – izplačano šele, ko izpelje vse predvidene varčevalne ukrepe: reze v pokojnine, odpuščanja v javnem sektorju in podobno.

Premier in njegov finančni minister Varufakis sta trdila, da si je Grčija s sporazumom kupila čas, v katerem se bodo poskušali pogoditi za premostitveni sporazum z milejšimi pogoji, kot jih predvideva Memorandum. A trojka in ministri evrskega območja so se držali dogovora in Grčiji v tem času niso izplačali niti evra. Skupno 7,2 milijarde evrov je tako grška vlada mesec za mesecem poplačevala iz denarnih rezerv javnih ustanov – bolnišnic, šol, univerz, občin. Kouvelakis (2016: 56) pravi, da je Grčija edina država, ki je na tak način odplačevala svoj javni dolg. Temu so se izognile celo prejšnje grške vlade, čeprav je res, da nobena od njih ni bila soočena z odtegnitvijo sredstev, ki jih je predvideval oziroma obetal Memorandum. Vse to je delovalo tudi v prid grških lastnikov kapitala, ki v trojki niso videli grožnje nacionalni suverenosti, temveč orodje, s katerim bodo končno dosegli tisto, za kar so si prizadevali več desetletij – zlomiti delavski razred in njegove priborjene pravice: močne sindikate, regulirano zaposlovanje in močan javni sektor.

Evropska centralna banka (ECB) je takoj po prihodu Sirize na oblast zaostrila pogoje posojanja grškim bankam in omejila grško izdajanje zakladnih menic, kratkotrajnih državnih obveznic, s katerimi večina držav pokriva začasne izpade denarnega toka. Še en ukrep, ki je bil namenjen pokrznemu reševanju prezadolženega evropskega bančnega sistema, v grški finančni krizi pa se je izkazal za orožje proti Sirizi, je bil mehanizem izredne likvidnostne pomoči (*Emergency Liquidity Assistance* – ELA). Z odobritvijo ECB je lahko po mehanizmu ELA grška centralna banka najela kratkoročno posojilo pri evropskih skladih, tako pridobljena sredstva pa uporabila za vzdrževanje likvidnosti domačih bank. Ta denar je bilo prepovedano uporabiti za katerekoli druge vladne izdatke, kot so pokojnine, plače javnih uslužbencev, vzdrževanje zdravstvenega sistema in podobno. Ker je bilo omejeno tudi izdajanje zakladnih menic, je bil zaprt tudi ta obvod, ki bi omogočil posredno in vsaj delno financiranje državnih izdatkov. Namesto tega so grški davkoplačevalci prevzeli odgovornost za milijarde evrov (natančneje 80 milijard do sredine maja 2015), ki so bile prečrpane v zasebne banke in so ostajale v zasebnih rokah. Najeta posojila v okviru ELA je morala grška centralna banka zavarovati, vendar pa premoženje zasebnih grških bank ni bilo primerno, saj je bilo označeno za ničvredno, zato so kreditodajalci zahtevali deleže javnega premoženja ali obljubo deleža prihodnjih javnih dohodkov. Direktorji ECB, ki jih imenujejo članice, so ELA s pridom izkoriščali za pogajalsko orodje, saj so vsako sredo odločali o (ne)nadaljevanju tovrstnega kapljičnega vzdrževanja likvidnosti in (ne)zadostne vrednosti premoženja, s kate-

rim so bila posojila zavarovana. Reševanje zasebnih bank in odplačevanje njihovih dolgov tujim posojilodajalcem je bilo tako preneseno na pleča državljanov in zavarovano z njihovim in državnim premoženjem. Poleg tega se je odločitev Sirizinega vodstva, da ne izvede nobene enostranske poteze in na primer prevzame nadzor nad bankami, izkazala za strel v koleno, če ne celo v glavo.

Levi evropeizem, evroskepticizem in mednarodna »levica«

Tako hiter poraz Sirize in njeno naivnost gre med drugim pripisati pretirani navezanosti na evro kot valuto in Evropsko unijo kot ideal – levi evropeizem, ki je tudi sicer značilen za novo levico. Pri tem ne gre za osebne pomanjkljivosti ali zaslepljenost vodilnih v stranki, pač pa ima to stališče na grški levici (in v evrokomunistični tradiciji na sploh) dolgo zgodovino. Opisano spolitizirano delovanje ECB ob hkratnem begu kapitala iz države in bank na splošno je zategnilo zanko okoli Ciprasovega vratu. Takrat bi bila ena od stvarnih možnosti uvedba kapitalskih kontrol, ki bi Sirizi omogočile nekaj več nadzora nad ekonomijo in jo spravile iz defenzivnega položaja. Ekonomist James Galbraith (2015), dolgoletni Varufakisov sodelavec in član njegove ožje ekipe v času ministrovanja, je takrat po lastnih besedah Ciprasu to tudi predlagal, a je ta možnost zavrnil z besedami, da bi to »ogrozilo grško članstvo v evrskem območju«. Pogajalska strategija je tako temeljila na naivnem (to zdaj priznavata tudi Galbraith in Varufakis) prepričanju, da bo nasprotna stran odprta za argumente in da bo »govorjenje resnice oblasti« učinkovalo. Varufakisovo razočaranje po enem od pogajanj je bilo očitno:

Ne samo, da ni šlo dobro – šlo je za odkrito zavračanje spuščanja v ekonomske argumente. Odkrito ... Predstaviš argumente, ki si jih dolgo snoval, da si se prepričal o njihovi logični koherentnosti, a soočen si le s praznimi pogledi. Kot da sploh ne bi spregovoril. Karkoli rečeš, je neodvisno od tega, kar rečejo oni. Lahko bi tudi zapel švedsko himno, dobil bi enak odgovor. (Lambert, 2015)

Čeprav vodilni v Sirizi niso dovolj zgodaj spoznali, da kreditodajalci k zadevi ne pristopajo v dobri veri, temveč v želji po uničenju Sirize in politične opcije, ki jo je predstavljala, in rezervnega načrta praktično niso imeli, je Varufakis vseeno poskušal izdelati načrt za grški izstop iz evrskega območja. Z majhno skupino petih ljudi so na ministrstvu skrivoma pripravljali načrt o izstopu in morebitni uvedbi vzporedne valute, zaradi česar mu je pozneje celo grozila tožba zaradi domnevne izdaje.

Siriza, predvsem krog okoli Ciprasa, je svoje stališče glede evrskega območja začela prilagajati že leta 2012. Sirizino izvorno stališče je bilo zgoščeno v dva slogana: »Nobenega žrtvovanja za evro« in »Evro ni fetiš«. Po volitvah leta 2012 se

je vodstvo Sirize v imenu političnega realizma in pridobivanja zmernih volivcev, potrebnih za zmago na naslednjih volitvah, odpovedalo poigravanju z mislijo o izstopu. Novo pripadnost evru je Cipras izražal s pogostimi obiski mednarodnih in medvladnih institucij ter miselnih trustov. Oktobra 2013 je tako na univerzi v Teksasu dejal, da Grčija ne sme izstopiti iz evrskega območja, ker bi bila to katastrofa za Evropo. Poleg tega je po evropskih volitvah leta 2014 za predsednika Evropske komisije podprl Jean-Clauda Junckerja, pri čemer se je skliceval na nepisana pravila in protokol. Ovenden (2015: 39) sicer pravi, da je šlo predvsem za Ciprasovo kazanje evropskim voditeljem in institucijam, da je pripravljen igrati po pravilih in ne bo povzročal težav. Siriza od podpore Junckerju seveda pozneje ni imela nič. Svojo zavezanost obstanku v evru je Cipras z »gospodarstvu prijazno« retoriko izrazil tudi svetovnim in poslovnim voditeljem, zbranim v ekskluzivnem klubu Ambrosetti ob italijanskem jezeru Como avgusta 2014. A kot rečeno, levi evropeizem ni le stvar od okoliščin odvisnega političnega taktiziranja, temveč ima dolgo zgodovino.

Evropsko integracijo večina radikalnih levih evropskih strank razume kot kompleksen proces, saj na eni strani izkazuje zavezanost internacionalističnim načelom in prepričanje, da ta projekt vsaj delno presega nacionalne delitve evropskega delavskega razreda. Po drugi strani pa vse te stranke »realno obstoječo« evropsko integracijo neprestano kritizirajo zaradi njenih neoliberalnih lastnosti in vodil. Sploh za Sirizo je poleg tega značilno, da dodatno poudarja svojo transnacionalno pripadnost stranki Evropske levice in tako utrjuje svoj ideološki profil.

Taka opredelitev ima seveda svojo predzgodovino. Po praški pomladi in sovjetski invaziji leta 1968 na Češkoslovaško so se francoska, italijanska in španska komunistična partija, pa tudi KKE-interior (evrokomunistična struja grške komunistične partije) poenotile v nekaj pomembni aspektih. Prva skupna točka je bila nova definicija poti do socializma. Evrokomunistične stranke demokratičnih pravic, kot so svoboda tiska in govora, večstrankarska demokracija in volitve, niso več razumele zgolj kot pribežališča buržoazije, ampak so priznale liberalnodemokratična pravila igre in se namenile sistem spremeniti od znotraj. Druga skupna točka pa je bilo tesno sodelovanje med temi strankami, ki je vodilo v sovpadanje programov, ki so polagali velike upe v predhodnico Evropske unije, Evropsko skupnost, kot avtonomno od Združenih držav Amerike in Sovjetske zveze (Nikolakakis, 2016: 4).

Sinaspismos velja za naslednika KKE-interior in s tem evrokomunistične ideje. Kot največji del koalicije Sirize (nastale 2004) in predhodnik današnje stranke Sirize (ustanovljene 2012) je bil zaradi svojega levega evropeizma podvržen neusmiljeni kritiki z marksistično-leninističnega stališča, ki ga je zastopala KKE. Ena pomembnejših točk razhajanja je bil podpis Maastrichtske pogodbe julija 1992, ki jo je Sinaspismos pospremil s kritikami o nezadostni demokratičnosti pri njenem oblikovanju, a jo na koncu vseeno podprl v želji po demokratizaciji od znotraj, pa tudi ker naj bi drugače Grčija na mednarodnem prizorišču ostala margina-

lizirana. To je privedlo do številnih napetosti s KKE, ki je evropski integraciji na podlagi skupnega trga nasprotovala že od začetka in iz načelnih razlogov. A kot opozarja Charalambous (2013: 36), je bil za klasične komunistične partije napad na Maastrichtsko pogodbo in evropsko integracijo takrat že način, da so si z deklarativnim komunističnim internacionalizmom zaščitili hrbet, medtem ko so se že pomikali k reformizmu in branjenju nacionalnih oblik kapitalizma. KKE tudi danes pri analiziranju krize v evrskem območju Maastrichtsko pogodbo označuje za vir vsega zla.

Sinaspismos je medtem nadaljeval s svojim protislovnim stališčem. Na drugem kongresu leta 1996 je tako sprejel izjavo, v kateri piše, da trdno podpirajo prizadevanja za združeno Evropo, interes družbe in nacije pa naj bi bila aktivna vključenost v proces evropske integracije. A obenem je nasprotoval integraciji na temeljih nereguliranih moči trga, kapitala in atlanticizma in si prizadeval za Evropo, osnovano na demokraciji, družbeni solidarnosti ter miru in varnosti za vse (Nikolakakis, 2016: 6). Tudi vse nadaljnje delovanje Sinaspismosa in nato Sirize je bilo zaznamovano z zanikanjem stalinistične zgodbe o socializmu in s priseganjem na socializem kot dolgoročni cilj z nujno panevropsko in mednarodno perspektivo. Bolj kritična je Siriza postala s pojavom dolžniške krize, ki jo je razumela kot stranski proizvod neoliberalnih politik, ki so v Evropi že dolgo prevladovali. Na šestem kongresu leta 2010 je tudi Sinaspismos svojo nekdanjo podporo Maastrichtski pogodbi razglasil za napako, a vztrajal, da zunaj EU in evrskega območja ni nobene rešitve, vidijo jo le v sodelovanju najbolj prizadetih članic teh dveh struktur. Z zaostrovanjem krize se zaostrojuje tudi stališče Sinaspismosa. Leta 2013 tako sprejmejo stališče, da razlog za pojmovanje EU kot zagotovila za dobrobit ljudi počasi izginja. Evro označijo za orodje nemške politike, ki povečuje neenakosti med državami in družbenimi razredi (Nikolakakis, 2016: 10).

Na tej točki pride tudi do diskurzivnega obrata, kjer Grčija in druge periferne države niso več le žrtve evropske integracije, monetarizma in povečevanja neenakosti, ampak – po besedah bodočega finančnega ministra Varufakisa – z levičarskimi vladami na čelu postanejo edino upanje za rešitev evropskega projekta (Galbraith in Varufakis, 2013). To postane retorična figura, ko pride Siriza na oblast. Najbolj neposreden poskus udejanjanja Sirizine politike graditve enotne fronte perifernih držav je Ciprasova turneja kmalu po izvolitvi, med katero se je ustavil tudi pri italijanskem levosredinskem premieru Matteu Renziju in francoskem socialističnem predsedniku Francoisu Hollandu. Vendar je ta njegov diplomatski manever žalostno propadel, saj leva sredina na evropski ravni in še posebej v evrski skupini deluje usklajeno z Nemčijo in državami, ki zagovarjajo ostre varčevalne ukrepe. Anekdotični primer nepripravljenosti na sodelovanje in poslušnega sledenja nemškemu diktatu je tudi delovanje takratnega slovenskega finančnega ministra Dušana Mramorja, ki je zastopal nominalno levosredinsko vlado. Varufakis je o Mramorju povedal:

Nastopi slovenskega finančnega ministra so bili sovražni do te mere, da so mi bili skoraj v pomoč. V tem smislu namreč, da so mejili na komične. Res, bil je prvi finančni minister, ki mi je zagrozil z grexitom, izločitvijo Grčije iz evrskega območja, kar je bilo ljubko glede na to, da je prihajal iz države, ki bi zato utrpela velikansko škodo ... Grexit. Redko kdaj sem imel opraviti s takšno kombinacijo ekonomske nepismenosti in samoporaževalne sovražnosti. (Dnevnik, 2016)

To je tudi dobra ilustracija omejitve politike, ki se zanaša na zmernost in zdravorazumskost najvišjih političnih krogov posameznih držav. Pri vsem tem velja izpostaviti Levo platformo (v Sinaspismosu znano pod imenom Levi tok), ki je ves čas odklanjala naivni optimizem glede evropske integracije, takoj nasprotovala Maastrichtski pogodbi in že leta 2013 predlagala izstop iz evrskega območja, saj Evropske unije, ki je postala sveta aliansa proti delavskim razredom, ni mogoče reformirati, pač pa le na novo postaviti.

Sklep

Ideja levega evropeizma kot nujno vezanega na vztrajanje v »evropskem projektu« in monetarni uniji ter pomanjkanje široke mednarodne fronte se kažeta kot dva od več razlogov, zakaj Siriza na oblasti ni mogla ostati zvesta svojim obljubam o koncu varčevalne politike. Seveda imata tudi ta dva fenomena daljšo zgodbo, primerno za raziskovanje. Pri ideji levega evropeizma se tako postavljajo pomembna vprašanja o opoziciji tovrstni ideji, konkretnije Levi platformi (oz. Levem toku) in njeni prisotnosti v gibanju. Je evroskeptična ideja dobila dovolj prostora v demokratični razpravi ali pa je bila kot »preveč radikalna« odrinjena na rob? Po drugi strani vprašanje mednarodne fronte načenja tako podreditev starejših socialdemokratskih strank kapitalu kot tudi politična nezrelost in strukturna vpetost novejših strank (Evropska levica) v same evropske institucije (glej Mair, 2013). Sirizin poraz bo, tako kot oktobrska revolucija, objekt številnih analiz in različnih narativov. Najslabši od njih je zagotovo ta, ki ga je lansiral Siriza sama: borili smo se kot levi, a so bile evropske institucije premočne.

Literatura in drugi viri

CHARALAMBOUS, GIORGOS (2013): *European Integration and the Communist Dilemma: Communist Party Responses to Europe in Greece, Cyprus and Italy*. Burlington: Routledge.

DNEVNIK.SI (2016): Varufakis si je Mramorja zapomnil kot sovražnega in ekonomsko nepismenega. *Dnevnik*, 13. april. Dostopno na: <https://www.dnevnik.si/1042733806>

- (3. maj 2017).
- FLASSBECK, HEINER IN COSTAS LAPAVITSAS (2015): *Against the Troika: Crisis and Austerity in the Eurozone*. London: Verso.
- GALBRAITH, JAMES (2015): James K. Galbraith on the Global Economy, Post-Greek Crisis. *KPFA*, 7. november. Dostopno na: <https://kpfa.org/player/?audio=209911> (3. maj 2017).
- GALBRAITH, JAMES IN YANIS VAROUFAKIS (2013): Only Syriza Can Save Greece. *New York Times*, 23. junij.
- HEILIG, DOMINIC (2016): *Mapping the European Left: Socialist Parties in the EU*. New York: Rosa Luxemburg Stiftung.
- HOBBSAWM, ERIC (1995): *Age of Extremes: the Short Twentieth Century, 1914-1991*. London: Abacus.
- KOUVELAKIS, STATHIS (2016): Syriza's Rise and Fall. *New Left Review* 97: 45-70.
- LAMBERT, HARRY (2015): Yanis Varoufakis Full Transcript: Our Battle to Save Greece. *New Statesman*, 13. julij. Dostopno na: <http://www.newstatesman.com/world-affairs/2015/07/yanis-varoufakis-full-transcript-our-battle-save-greece> (3. maj 2017).
- LAPAVITSAS, COSTAS, THEODORE MARIOLIS IN CONSTANTINOS GAVRIELIDES (2017): *Eurozone Failure, German Policies, and a New Path for Greece*. Dostopno na: https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/sonst_publicationen/Online-Pub_Eurozone_Failure.pdf (15. maj 2017).
- LENIN, VLADIMIR ILJIČ (1917): Farewell Letter to the Swiss Workers. *Marxists Internet Archive*. Dostopno na: <https://www.marxists.org/archive/lenin/works/1917/mar/26b.htm> (21. februar 2017).
- LUXEMBURG, ROSA (1918/1922): The Russian Revolution. *Marxists Internet Archive*. Dostopno na: <https://www.marxists.org/archive/luxemburg/1918/russian-revolution/> (21. februar 2017).
- MAIR, PETER (2013): *Ruling the Void: The Hollowing-out of Western Democracy*. London, New York: Verso.
- MASON, PAUL (2011): *Why It's Kicking Off Everywhere: The New Global Revolutions*. London: Verso.
- MOUZAKIS, YIANNIS (2015): Where Did all the Money Go? *Macropolis*, 5. januar. Dostopno na: <http://www.macropolis.gr/?i=portal.en.the-agera.2080> (3. maj 2017).
- NIKOLAKAKIS, NIKOLAOS (2016): Syriza's Stance Vis-à-Vis the European Union Following the Financial Crisis: the Persistence of Left Europeanism and the Role of the European Left Party. *European Politics and Society* 18(2). Dostopno na: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23745118.2016.1196918> (3. maj 2017).
- ODBOR ZA RESNICO O JAVNEM DOLGU (2015): Odbor za resnico o javnem dolgu, Prvo poročilo. V *Javni dolg: Kdo komu dolguje*, M. Breznik in R. Močnik (ur.), 83-118. Ljubljana: Založba *Cf.
- OVENDEN, KEVIN (2015): *Syriza: Inside the Labyrinth*. London: Pluto Press.
- QUEALLY, JON (2015): As European Left Cheers, Syriza Vows to Move Swiftly To

- End Greek 'Nightmare'. *Globalresearch*, 26. januar. Dostopno na: <http://www.globalresearch.ca/as-european-left-cheers-syriza-vows-to-move-swiftly-to-end-greek-nightmare/5427000> (21. februar 2017).
- TAGARIS, KAROLINA (2017): After Seven Years of Bailouts, Greeks Sink Yet Deeper in Poverty. *Reuters*. Dostopno na: <http://www.reuters.com/article/us-eurozone-greece-poverty-idUSKBN15Z1NM> (21. februar 2017).
- THOMAS, PETER (2009): *The Gramscian Moment: Philosophy, Hegemony and Marxism*. London: Brill.
- VAN DER PIJL, KEES (2014): *The Making of an Atlantic Ruling Class*. London: Verso.
- VAN DER PIJL, KEES, OTTO HOLMAN IN OR RAVIV (2011): The Resurgence of German Capital in Europe: EU Integration and the Restructuring of Atlantic Networks of Interlocking Directorates after 1991. *Review of International Political Economy* 18(3): 384–408.
- VAN DER PIJL, KEES (2015): *Rebellion in Athens*. Dostopno na: https://www.academia.edu/13425334/Rebellion_in_Athens (30. avgust 2017).